

UDK: 37. 015. 3/. 4

371.12

Stručni članak

Primljeno: 17. 10. 2006.

Prihvaćeno: 24. 03. 2007.

**UČITELJSKA PROCJENA O UČESTALOSTI OBITELJSKOG
ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA DJECE U NIŽIM
RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE**

Mr.sc. Esmeralda SUNKO
Lidija ŽIDIĆ – učiteljica
Filozofski fakultet – Split

Sažetak: *Ispitivanjem prikazanim u ovom radu željela se utvrditi procjena učitelja o prepoznavanju obiteljskog zlostavljanja i zanemarivanja učenika. Ispitivanje je provedeno krajem 2005. godine na području grada Splita i manjim mjestima splitskog zaleđa. Upitnik se sastojao od pet pitanja. Dobiveni podaci učiteljske procjene o učestalosti pojave obiteljskog nasilja kod njihovih učenika uspoređeni su s rezultatima svjetskih i domaćih istraživanja o učestalosti pojave obiteljskog nasilja. Rezultati ovog ispitivanja pokazuju učiteljsku procjenu obiteljskog nasilja kod svojih učenika (n = 1298). Obiteljskom nasilju izloženo je njih 7% (0.54% fizički, 3.57% emocionalno, 0.23% seksualno zlostavljane i 2.69% zanemarene djece). U usporedbi sa svjetskim istraživanjima i istraživanjima provedenim u Hrvatskoj, uočljiva je znatno manja procjena učitelja o slučajevima obiteljskog nasilja nad djecom u odnosu na prethodna istraživanja. Rezultati ovog ispitivanja pokazuju da učitelji ne prepoznaju zlostavljano i/ili zanemareno dijete. Većina ovim ispitivanjem obuhvaćenih učitelja procjenjuje da je dovoljno osposobljena u području prevencije obiteljskog nasilja.*

Ključne riječi: *zlostavljanje, zanemarivanje, učitelji, prepoznavanje, osposobljenost*

Učitelji se svakodnevno susreću s djecom koja u vlastitim obiteljima umjesto ljubavi i sigurnosti doživljavaju traume. Mnoga su djeca izložena zanemarivanju i različitim oblicima zlostavljanja. Angažiranost učitelja u prevenciji nasilja nad djecom od iznimne je važnosti. Velik dio dana dijete provodi u učionici s učiteljem, koji bi trebao biti osposobljen prepoznati djetetovo indikativno ponašanje na nasilje i pružiti mu odgovarajuću pomoć. Kvalitetnim odgojno-obrazovnim radom učitelji mogu utjecati na smanjivanje složenih pojava koje uvjetuju čimbenici rizika na zlostavljanje i zanemarivanje, a jednako tako i na posljedice zlostavljanja i zanemarivanja. Opći cilj preventivnih programa jest povećanje svjesnosti i znanja javnosti, djece, roditelja i učitelja o raširenosti same pojave, o načinima prepoznavanja nasilja i o potrebi i dužnosti prijavljivanja zlostavljanja. Prepoznavanje zlostavljanja i zanemarivanja je jedna od ključnih vještina potrebnih učiteljima za kvalitetno preventivno djelovanje. Za prepoznavanje zlostavljanja i zanemarivanja obiteljskog nasilja od strane učitelja potrebno je više faktora, kao što su: senzibiliziranost učitelja na zlostavljanje, njihova znanja o pojmu, opsegu, obliku i aktivnostima koje uključuju obiteljsko zlostavljanje i zanemarivanje, prava i odgovornosti s obzirom na ulogu učitelja koju su izabrali. Svladavanje odgojno-obrazovnih deficita i uvježbavanje prihvatljivih socijalnih vještina su samo dijelovi različitih razina prevencija koje podrazumijevaju sve mjere i aktivnosti kojima se uklanja ili smanjuje mogućnost nastanka neke pojave (Buljan- Flander- Kocijan – Hercigonja, 2003., Sunko, 2005.).

U hrvatskim osnovnim školama provodi se više različitih programa prevencije nasilja nad djecom. Nositelji preventivnih programa su u početku bili osposobljeni stručnjaci iz različitih udruga, organizacija i institucija. Danas sve više učitelja preuzima ulogu promicatelja preventivnih programa u školama. Među poznatijim programima koji se provode u Hrvatskoj su UNICEF-ov program "Stop nasilju među djecom" i CAP («Child Abused Prevention»), projekt koji provodi Udruga roditelja "Korak po korak" u suradnji s Internacionalnim/Nacionalnim centrom za prevenciju zlostavljanja iz New Jerseyja u SAD-u (Olweus, 1998., Radočaj, 2001. www.korakpokorak.hr, www.unicef.hr).

Problem ispitivanja

Problem je ovog ispitivanja procjena učiteljske osposobljenost¹ za prepoznavanje zlostavljane i zanemarene djece u razrednom odjeljenju koje vode.

¹ Osposobljenost je rezultat procesa osposobljavanja, a "pojam osposobljavanje označava: proces stjecanja znanja, intelektualnih i motoričkih vještina, sposobnosti i umijeća, stavova i razumnih interesa (svrhovito se istodobno djeluje na sva tri područja: i na spoznajno i na voljno i na psihomotoričko)" (Milat, 2005., 31.).

Cilj ispitivanja

U ovom radu postavljena su dva cilja:

1) Ispitat će se procjena učitelja o učestalosti obiteljskog zlostavljanja i zanemarivanja djece u nižim razredima osnovne škole,

2) Ispitat će se samoprocjena učitelja o vlastitoj osposobljenosti za provođenje prevencije obiteljskog zlostavljanja i zanemarivanja djece.

Hipoteza ispitivanja glasi: učitelji u nižim razredima osnovne škole znaju prepoznati zlostavljano i/ili zanemareno dijete.

Upitnik

Tehnika prikupljanja podataka je anonimni upitnik (prilog 1), proveden u listopadu 2005. U popunjavanju upitnika sudjelovali su učitelji razredne nastave u splitskim osnovnim školama: «Bol», «Kman-Kocunar», «Lučac», «Manuš», «Spinut», «Sućidar» i «Petra Kružića» u Klisu, te u područnim školama «Konjsko», «Kosa» i «Prugovo» u okolici Splita. Škole su odabrane po kriteriju slučajnog izbora.

Upitnik je vrlo jednostavan. Sastoji se od samo pet pitanja i priloga namijenjenog odrasloj populaciji, što uklanja etičke probleme vezane uz sudjelovanje djece kao ispitanika. Prednosti upitnika u odnosu na druge tehnike prikupljanja podataka su u financijskoj i vremenskoj ekonomičnosti (za vođenje razgovora nisu potrebni educirani stručnjaci i podaci se mogu relativno brzo prikupiti). Upitnik je anonimn, pa je veća vjerojatnost iskrenosti sudionika. U literaturi se spominju upitnici koji su namijenjeni retrospektivnom istraživanju na odraslima (Vranić i sur., 2002. prema Henning i sur.; Higgins i McCabe), a to nije odgovaralo cilju ovog istraživanja. Nije pronađen podatak o provođenju sličnog upitnika među učiteljima.

U ovom upitniku od učitelja se nije tražilo razlikovanje stupnja učestalosti izloženosti djece zlostavljanju i zanemarivanju. Pri sastavljanju pitanja u upitniku se željelo osigurati da svaki učitelj razumije što pojedini oblik nasilja podrazumijeva. Iz tog je razloga uz svako pitanje o zlostavljanju i zanemarivanju iskazana i definicija o svakom od oblika zlostavljanja.

Upitnik se sastoji od tri stranice.

Prva stranica sadrži motivacijski naputak kojom se osiguralo da učitelji razumiju svrhu i način ispunjavanja upitnika.

Na drugoj stranici (Prilog 1.) od učitelja se tražilo da navedu školu u kojoj rade, spol, označavanje jedne od ponuđenih opcija koje se odnose na godine radnog staža u nastavi i broj učenika u razrednom odjeljenju.

Četiri pitanja se odnose na fizičko, emocionalno i seksualno zlostavljanje te zanemarivanje djece. Prije svakog pitanja dana je definicija za pojedini oblik

nasilja (kako bi se izbjegle moguće nejasnoće što svaki pojedini oblik nasilja obuhvaća), te je zatražena procjena učitelja o broju zlostavljane i zanemarene djece u razrednom odjeljenju.

U petom pitanju zatražena je od učitelja samoprocjena o vlastitoj osposobljenosti za provođenje prevencije obiteljskog zlostavljanja i zanemarivanja djece.

Prilog 1. Druga stranica upitnika

ŠKOLA: _____

SPOL: M Ž

GODINE RADNOG STAŽA U NASTAVI: OD 0-10
(označiti jednu od opcija) OD 11-20
OD 21-30
OD 31-40

BROJ UČENIKA U VAŠEM RAZREDNOM ODJELJENJU: _____

Fizičko (tjelesno) zlostavljanje djeteta podrazumijeva namjerno nanošenje ozljeda i nesprječavanje istih. Na djetetu se očituje kao morice, opekline, lomovi, ugrizi ili nije uočljivo (ako se radi o unutrašnjim ozljedama).

1. Prema Vašoj slobodnoj procjeni, u razrednom odjeljenju koje vodite ima

_____ fizički zlostavljane djece.

(broj)

Emocionalno (psihičko) zlostavljanje djeteta podrazumijeva kroničan stav ili postupanje roditelja/skrbnika koje ometa razvoj djetetove pozitivne slike o sebi. Obuhvaća ruganje, sramoćenje, podsmjehivanje, izoliranje, teroriziranje, ucjenjivanje, odbacivanje, manipuliranje, podmićivanje i vršenje pretjeranog pritiska na dijete.

2. Prema Vašoj slobodnoj procjeni, u razrednom odjeljenju koje vodite ima

_____ emocionalno zlostavljane djece.

(broj)

Seksualno (spolno) zlostavljanje djeteta podrazumijeva izlaganje djeteta pornografskom materijalu, promatranje seksualnih aktivnosti, neadekvatno dodirivanje djeteta, davanje sugestivnih seksualnih komentara djetetu i uključivanje djeteta u seksualne aktivnosti.

3. Prema Vašoj slobodnoj procjeni, u razrednom odjeljenju koje vodite ima

_____ seksualno zlostavljane djece.

(broj)

Zanemarivanje djeteta podrazumijeva neosiguravanje pravilne prehrane, nadzora, zaštite od opasnih situacija, zdravih uvjeta stanovanja, potrebne školske opreme, nesurađivanje sa školom, neprihvatanje odgovarajućih oblika školovanja i specijalne pomoći, neodvođenje djeteta na sistematske preglede, odbijanje cijepljenja i potrebnih zdravstvenih postupaka i neobaziranje na djetetove potrebe, želje i osjećaje.

4. Prema Vašoj slobodnoj procjeni, u razrednom odjeljenju koje vodite ima

_____ zanemarene djece.

(broj)

5. Smatrate li da ste dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije zlostavljanja i zanemarivanja djece u vlastitom razrednom odjeljenju?

DA NE
(zaokružiti jednu od opcija)

Na trećoj stranici je zahvala učiteljima što su popunili upitnik, s posebno istaknutim člankom 70. Zakona o osnovnom školstvu koji sve učitelje obvezuje na poduzimanje mjera zaštite prava djece te prijavljivanje zlostavljanja i zanemarivanja nadležnim tijelima. Navedena su i nadležna tijela i službe kojima se mogu obratiti u potrebitoj situaciji u vrijeme provođenja ispitivanja. Treća stranica predviđena je kao obavijest koju učitelji mogu zadržati.

Procjena je da bi se upitnik mogao popuniti za vrijeme velikog odmora, pa su učiteljima tijekom velikog odmora podijeljeni upitnici koje bi oni dobrovoljno popunili i vratili ispitivaču.

Analiza rezultata

Ukupno je podijeljeno 80 upitnika među učiteljima od prvog do četvrtog razreda, a ispunjenih je vraćeno 58, odnosno 72,5%.

U opciji spola izjasnilo se 77.6% (f = 45) ispitanika, od čega samo jedan učitelj. Godine radnog staža u struci podijeljene su u četiri kategorije (0-10, 11-20, 21-30 i 31 i više godina radnog staža). Zbog malog uzorka u daljnjem tekstu će se koristiti samo dvije kategorije: mlađi učitelji (do 20 godina radnog staža) i stariji učitelji (od 21 godine radnog staža).

Učitelji obuhvaćeni ovim upitnikom u prosjeku imaju 24,1 godinu radnog staža. Broj učenika u razrednom odjeljenju navelo je 96,4% (f=55) učitelja. Prema njihovu navodu, upitnikom je obuhvaćeno ukupno 1 298 djece.

Od ukupnog broja učitelja obuhvaćenih upitnikom, **55% učitelja procjenjuje kako u svom razrednom odjeljenju nema ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete.**

Među učiteljima koji su procijenili da nemaju ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete u razrednom odjeljenju nalazi se 31.2% (f=10) mlađih i 53.2% (f=17) starijih učitelja. U ovoj kategoriji za godine radnog staža nije se izjasnilo 15.6% (f=5) učitelja (tablica 1.).

Tablica 1. Dobna struktura učitelja koji procjenjuju da u svom razrednom odjeljenju nemaju ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete

dobna struktura učitelja	postotak i frekvencija učitelja koji procjenjuju kako u svom razrednom odjeljenju nemaju ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete
mlađi (20 i manje godina radnog staža)	31.2% (f=10)
stariji (21 i više godina radnog staža)	53.2% (f=17)
nisu označili	15,6% (f=5)
UKUPNO	100% (f=32)

Rezultati ispitivanja učestalosti pojedinih oblika zlostavljanja i zanemarivanja ukazuju da od ukupnog broja djece obuhvaćene upitnikom (prema navodima učitelja koji su se izjasnili u kategoriji broja djece u svom razrednom odjeljenju, radi se o 1 298 djece), obiteljskom nasilju je izloženo njih 7% (0.54% fizički, 3.57% emocionalno, 0.23% seksualno zlostavljane i 2.69% zanemarene djece). Rezultati su prikazani u tablici 2.

Tablica 2. Učestalost pojedinih oblika zlostavljanja na ukupnom uzorku djece (n=1298)

oblik zlostavljanja	postotak djece (%)	frekvencija (f)
fizičko	0,54	7
emocionalno	3,57	46
seksualno	0,23	3
zanemarivanje	2,69	35
UKUPNO	7	91

Udio pojedinih oblika zlostavljanja na uzorku sveukupno prepoznate zlostavljane djece (7%) ukazuje da je najčešći oblik obiteljskog nasilja nad djecom emocionalno zlostavljanje, koje su učitelji prepoznali u 50.5% svih slučajeva zlostavljanja. Prema navodima učitelja, zanemarivanje je prisutno u 38.5% svih slučajeva obiteljskog nasilja nad djecom, fizičko zlostavljanje prisutno je u 7.7%, te seksualno u 3.3% svih slučajeva obiteljskog zlostavljanja djece (tablica 3.).

Tablica 3. Učestalost pojedinih oblika zlostavljanja na uzorku zlostavljane djece (7% od 1 298 djece)

oblik zlostavljanja	postotak djece (%)	frekvencija (f)
fizičko	7,7	7
emocionalno	50,5	46
seksualno	3,3	3
zanemarivanje	38,5	35
UKUPNO	100	91

Na pitanje o procjeni vlastite kompetentnosti u provođenju prevencije obiteljskog zlostavljanja i zanemarivanja ponuđene su dvije opcije: DA i NE. Od 58 učitelja koji su popunili upitnik, njih 36 procjenjuje da je dovoljno osposobljeno za provođenje prevencije obiteljskog nasilja, 21 učitelj procjenjuje da nije dovoljno osposobljen, a jedan učitelj nije odgovorio na ovo pitanje. Rezultati su prikazani u tablici 4.

Tablica 4. Procjena učitelja o vlastitoj kompetentnosti za provođenje prevencije

	postotak (%)	frekvencija (f)
učitelji koji procjenjuju da su dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije	62	36
učitelji koji procjenjuju da nisu dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije	36,2	21
učitelji koji se nisu izjasnili	1,8	1
UKUPNO	100	58

Rezultati dobiveni od učitelja koji su se izjasnili -i u kategoriji broja djece izložene obiteljskom nasilju i u kategoriji procjene vlastite osposobljenosti - pokazuju da većina učitelja procjenjuje kako u njihovom razrednom odjeljenju ne postoji problem obiteljskog nasilja te da su dovoljno osposobljeni za preveniranje ove pojave (33.3%). Učitelja koji prepoznaju problem obiteljskog nasilja u svom razrednom odjeljenju i procjenjuju da su dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije ima 29.8%. Najmanje je učitelja koji procjenjuju da nisu dovoljno osposobljeni za prevenciju te da u svom razrednom odjeljenju imaju djecu koja su izložena obiteljskom nasilju (15.8%). Učitelja koji procjenjuju da nisu dovoljno osposobljeni za prevenciju te da nemaju obiteljskom nasilju izložene djece ima 21.1%. **Učitelji koji smatraju da u razrednom odjeljenju nemaju ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete (54.4%) u visokom postotku ističu da su dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije, njih 61%** (tablica 5.).

Tablica 5. Učiteljska procjena vlastite osposobljenosti i broja djece izložene zlostavljanju i zanemarivanju

	procjenjuju da imaju barem jedno zlostavljano ili zanemareno dijete u razrednom odjeljenju postotak (frekvencija)	procjenjuju da nemaju niti jedno zlostavljano ili zanemareno dijete u razrednom odjeljenju postotak (frekvencija)	UKUPNO postotak (frekvencija)
procjenjuju da su dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije postotak (frekvencija)	29.8% (17)	33.3% (19)	63.1 (36)
procjenjuju da nisu dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije postotak (frekvencija)	15.8% (9)	21.1% (12)	36.9% (21)
UKUPNO	45.6% (26)	54.4% (31)	100% (57)

RASPRAVA

Istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece područje je u kojemu osobito dolazi do izražaja važnost korištene metodologije. Osim zbog načina prikupljanja podataka (izravno od ispitanika ili posredno, npr. od učitelja), rezultati istraživanja mogu biti različiti ovisno o korištenoj definiciji predmeta mjerenja. Svi istraživači nisu suglasni oko definicije zlostavljanja. U Republici Hrvatskoj zlostavljanje i zanemarivanje djece pravno je definirano Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (čl.4.) te Obiteljskim zakonom (čl.88. i čl.114., stavak 2.). U ovom ispitivanju korištena je hrvatskim zakonom prihvaćena definicija zlostavljanja i zanemarivanja.

Svjetski podaci o incidenciji zlostavljanja i zanemarivanja djece su slični kao i u Hrvatskoj:

- incidencija fizičkog zlostavljanja djece 1993. godine prema svjetskim istraživanjima je 5.7 na 1000 djece (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003.);

- istraživanja iz 1996. godine pokazuju da je fizičko zlostavljanje činilo 22.2% svih slučajeva zlostavljanja (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003.);

- istraživanje provedeno u Indiji 1991. pokazuje da je 91% studenata i 85% studentica - ispitanika bilo tjelesno kažnjavano u djetinjstvu (Stričević, 2000.);

- istraživanje provedeno pod državnim pokroviteljstvom u Velikoj Britaniji 1995. godine pokazalo je da je gotovo svako šesto dijete iskusilo vrlo strogo tjelesno kažnjavanje, 91% ih je bilo udarano, od čega 77% tijekom jedne godine (Stričević, 2000.);

- oko 10% djece izloženo je vrlo nasilnom ponašanju roditelja prema njima (Vranić i sur, 2002. prema Fergusson i Lynskey; Lopez i Hefer);

- prema procjeni Američke humanitarne udruge, u periodu od 1987.-1997. godine od ukupnog broja prijavljene zlostavljane djece bilo je 11% emocionalno zlostavljane. (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003.);

- godine 1986. Nacionalni centar za zlostavljanu i zanemarenu djecu SAD objavio je da je u toj godini identificirano 211 100 emocionalno zlostavljane djece (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003.);

- različita istraživanja pokazuju da se prevalencija seksualne zlostavljanosti žena kreće od 6-62%, a muškaraca od 3-24%, ovisno o korištenim definicijama zlostavljanja, a većina stručnjaka procjenjuje da je jedna od tri ili jedna od četiri žene bila na neki način seksualno zlostavljana u djetinjstvu te da je jedan od šest muškaraca doživio neki oblik seksualnog zlostavljanja kao dijete (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003., prema Brierre i sur.; Finkelhor i Baron; Finkelhor i sur.);

- Sedlak i Boradhurst su 1996. godine, na uzorku od 1 000 američke djece, proveli istraživanje. Rezultati njihova istraživanja pokazuju da je 5% djece bilo

emocionalno, 3.2% fizički i 5.9% edukativno zanemareno (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003.);

- iz Nacionalne studije incidencije i prevencije zlostavljanja i pedagoške zapuštenosti djece provedene u SAD-u 1988. godine saznaje se da je 64% aktualnih slučajeva zlostavljanja djece u SAD-u zanemarivanje. Istim istraživanjem tjelesno zlostavljanje utvrđeno je u 4.9%, a seksualno u 2.1% slučajeva (Zloković, 1998.).

Podaci o incidenciji zlostavljanja i zanemarivanja djece u Hrvatskoj pokazuju sljedeće rezultate:

- u jednoj zagrebačkoj osnovnoj školi utvrđeno je kako oko 19% učenika od prvog do četvrtog razreda često od roditelja dobiva batine kao oblik kazne (Vranić i sur., 2002. prema Savić);

- istraživanjem koje su provele Vranić, Karlović i Gabelica (2002.)² na uzorku od 505 studenata različitih zagrebačkih fakulteta, utvrđeno je da je u djetinjstvu fizičko zlostavljanje iskusilo 9-25% studenata, emocionalno 27-28% studenata, seksualno 25% studentica i 11% studenata, a zanemarivanje je iskusilo 11-17.5 studenata.

Rezultati dobiveni ispitivanjem provedenim za potrebe ovog diplomskog rada, pokazuju izrazito nisku incidenciju obiteljskog nasilja nad djecom u usporedbi s rezultatima svjetskih i domaćih istraživanja. U tablici 6 uspoređeni su s rezultatima do kojih su došle Vranić i sur. (2002.).

Tablica 6. Usporedba rezultata istraživanja Vranić i sur. (2002.) i Sunko, Židić (2005.)

oblik zlostavljanja	Vranić i sur. (2002.)	Sunko, Židić (2005.)	Razlika rezultata Vranić i sur. (2002.) i Sunko, Židić (2006.)
fizičko	9-25%	0.54%	8.45-24.54%
emocionalno	27-28%	3.57%	23.43-24.43%
seksualno	25% djevojčice, 11% dječaci	0.23%	24.77% djevojčice, 10.77% dječaci
zanemarivanje	11-17.5%	2.69%	8.31-14.81%

² Andrea Vranić, Ana Karlović i Dina Gabelica su na uzorku od 505 studenata različitih zagrebačkih fakulteta provele istraživanje o incidenciji zlostavljanosti u djetinjstvu. Za utvrđivanje incidencije zlostavljanosti koristile su 3 kriterija, jer je određivanje granice rezultata od koje će se ispitanik svrstati u grupu zlostavljanih arbitrarno. Kriteriji su bili: 1) ukupni rezultat u pojedinoj skali koji je iznad aritmetričke sredine rezultata svih ispitanika, 2) najmanje jedan odgovor "često" na neku česticu pojedine skale i 3) analiza po pojedinim česticama bez određivanja granice. Svi su ovi načini arbitrarni i daju ponešto različite rezultate. To objašnjava raspone u rezultatima.

Razlika u prikazanim rezultatima može se objasniti na tri načina:

1. Optimalna nezlostavljajuća sredina (obitelji dobro funkcioniraju, učitelj je dobro obrazovan u području prevencije, visoka je građanska svijest o obvezi prijavljivanja zlostavljajućih roditelja i društveni aparat brzo i uspješno rješava slučajeve zlostavljanja i zanemarivanja djece);

2. Učitelji nisu osposobljeni u prepoznavanju zlostavljane i/ili zanemarene djece (nemaju potrebna znanja, sposobnosti i vještine);

3. Učitelji negiraju postojanje problema obiteljskog zlostavljanja i zanemarivanja djece. Razlozi negiranja postojanja zlostavljajućeg i zanemarujućeg ponašanja roditelja mogu biti različiti: stavovi po kojima se ne treba miješati u obiteljske probleme, umanjivanje dječje patnje, pojednostavljivanje teškoća i situacije, vlastita traumatična iskustva iz djetinjstva, pretjerano suosjećanje s roditeljima, strah od moguće nasilne reakcije roditelja, poricanje odgovornosti, izostanak stručne potpore, nepovjerenje u stručne službe i pravni sustav, osjećaj nekompetencije ili, jednostavno, nezainteresiranost (Killen, 2001.).

Obiteljsko zlostavljanje djece problem je koji postoji u svim društvima, a sporost državnih službi u rješavanju slučajeva nasilja nad djecom značajka je ne samo Hrvatske, nego i mnogo razvijenijih zemalja (Killen, 2001.). Učitelji ne mogu sami iskorijeniti nasilje, ali mogu djelovati na podizanju razine društvene svijesti o neprihvatljivosti i štetnosti nasilja edukacijom te poduzimanjem mjera zakonom propisane zaštite djeteta. Učitelj dobro educiran u području prevencije može utjecati na smanjenje nasilja nad djecom. Sva istraživanja prevalencije nasilja nad djecom ukazuju kako ne postoji optimalna nezlostavljajuća sredina, tj. okruženje u kojem nema zlostavljanja i zanemarivanja djece.

Razlika u rezultatima istraživanja Vranić i sur. (2002.) i Sunko, Žižić (2005.), posljedica je učiteljskog neprepoznavanja zlostavljane i zanemarene djece. Učitelji obuhvaćeni ovim upitnikom ne znaju prepoznati znakove zlostavljanja ili negiraju postojanje problema jer nisu dovoljno senzibilizirani i osposobljeni u prepoznavanju obiteljskog nasilja. Može se zaključiti da djeci izloženoj nasilju, učitelji obuhvaćeni ovom upitnikom, ne pružaju potrebnu pomoć.

Komentari i nestrukturirani intervjui provedeni tijekom popunjavanja ovog upitnika među učiteljima ukazuju da određeni broj učitelja ozbiljno pristupa problemu obiteljskog nasilja nad djecom. Jedna učiteljica dala je prijedlog za buduća istraživanja: "Trebalo bi ispitati koliko djece dolazi u školu gladno, bez ručka i užine te kišobrana i čizmica kad je kiša". Učiteljice su utvrdile kako u većini slučajeva zanemarivanja visokoobrazovani roditelji zanemaruju djecu i kako se djeca sve više odgajaju po pravilu "snađi se kako znaš". Jedna od učiteljica rekla je da neće prijavljivati slučajeve nasilja nad djecom zbog neprofesionalnosti rada djelatnika Centra za socijalnu skrb, koji je roditelju dao podatak o podrijetlu

prijave, pa je roditelj došao u školu i prijetio učiteljici. Na tu je izjavu druga učiteljica odgovorila: "Ja ću svakako prijaviti zlostavljanje i zanemarivanje jer to po zakonu moram. Postoje zakoni i službe koje mene štite, ali to dijete nema tko štiti. Bolje da se roditelj jednom izviče na mene, nego da stalno maltretira dijete".

Većina učitelja o obiteljskom nasilju nad djecom nerado progovara ili problemu nasilja pristupa površno. U prilog tome govore i komentari poput: "A zašto netko ne ispita je li se nas (učitelje) zlostavlja?", "Danas se samo o tome govori, kao da nemamo drugih problema!", "Da je više batina, bila bi djeca bolja!" i sl. Mnogi su učitelji odbili pročitati upitnik kada su čuli da se radi o zlostavljanju i zanemarivanju djece. U jednoj od ispitivanjem obuhvaćenih škola, ravnatelj je savjetovao da se treća stranica upitnika (koja je namijenjena učiteljima i na kojoj je istaknut članak 70. Zakona o osnovnom školstvu) ne dijeli, kako se ne bi uzrujavali učitelji podsjećanjem na zakonsku obvezu prijavljivanja uočenog zlostavljanja ili zanemarivanja. Usprkos anonimnosti upitnika, neki su učitelji negodujući odbijali napisati podatke o godinama radnog staža u nastavi i broju djece u razrednom odjeljenju, a većinom su označavali da u razredu nemaju ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete. Treću stranu upitnika, vidljivo označenu za učitelje, zadržao je samo manji broj učitelja (njih 29%).

Rezultati dobiveni ispitivanjem ukazuju da je, od ukupnog broja djece obuhvaćene upitnikom, obiteljskom nasilju izloženo njih 7% (0.54% fizički, 3.57% emocionalno, 0.23% seksualno zlostavljane i 2.69% zanemarene djece). U usporedbi s istraživanjem koje su provele Vranić, Karlović i Gabelica 2002. (tablica 6.), uočljivi su znatno manji razmjeri obiteljskog nasilja nad djecom u procjenama učitelja u odnosu na retroaktivne procjene studenata.

Rezultati ovog ispitivanja pokazuju da učitelji ne prepoznaju zlostavljano i/ili zanemareno dijete. Hipoteza ovog rada, prema kojoj učitelji znaju prepoznati zlostavljano i/ili zanemareno dijete, se ne prihvaća.

Većina ispitivanjem obuhvaćenih učitelja (63.1%) procjenjuje da je dovoljno osposobljena u području prevencije obiteljskog nasilja, a od tog broja njih 52.7% navodi kako u njihovu razrednom odjeljenju nema ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete. Bilo bi zanimljivo dobiti rezultate ispitivanja u kojemu bi se formalna edukacija učitelja na području prevencije nasilja nad djecom dovela u vezu sa sposobnošću prepoznavanja nasilju izložene djece.

U Splitu ima 30 583 učenika osnovnih i srednjih škola (podatak se odnosi na školsku godinu 2005./2006., a dobiven je od Zavoda za državnu upravu). Centar za socijalnu skrb u Splitu u 2005.-oj godini u tretmanu je imao 586 zlostavljane i 33 zanemarene djece (osoba do navršene osamnaeste godine života) s područja Splita.

Splitskom Centru za socijalnu skrb 2005. godine prijavljeno je 109 slučajeva zanemarivanja roditeljskih dužnosti, a od toga je 39 prijava (36%) iz škola. Zbog zlostavljanja djece prijavljeno je 15 slučajeva, od toga su 3 prijave (njih 20%) podnijele škole (www.poslovniforum.hr).

A, kako kaže Killen, zlostavljana djeca jesu odgovornost svih nas, bili mi učitelji ili "obični" građani.

ZAKLJUČAK

Na uzorku od 58 učitelja u splitskim i školama splitskog zaleđa proveden je upitnik kojim je, prema navodima učitelja, indirektno obuhvaćeno 1 298 učenika. Rezultati dobiveni ispitivanjem ukazuju da učitelji procjenjuju kako je, od ukupnog broja djece obuhvaćene upitnikom, obiteljskom nasilju izloženo njih 7% (0.54% fizički, 3.57% emocionalno, 0.23% seksualno zlostavljane i 2.69% zanemarene djece). Svjetska istraživanja pokazuju da obiteljsko nasilje trpi 71 - 79% djece (16% fizički zlostavljane, 25-33% ženske i 16% muške seksualno zlostavljane te 14% zanemarene djece), a istraživanje koje su provele Vranić, Karlović i Gabelica 2002. pokazuje kako obiteljsko nasilje trpi 58-95.5% djece (9-25% fizički, 27-28% emocionalno, 25% ženske i 11% muške seksualno zlostavljane i 11-17.5 zanemarene djece).

Više od polovice ovim ispitivanjem obuhvaćenih učitelja (55.2%) procjenjuje kako u razrednom odjeljenju nema ni jedno zlostavljano ili zanemareno dijete, a 63.1% učitelja procjenjuje da su dovoljno osposobljeni za provođenje prevencije.

Hipoteza prema kojoj učitelji u nižim razredima osnovne škole znaju prepoznati zlostavljano i/ili zanemareno dijete je odbačena.

Zaključak je ovog ispitivanja da učitelji ne prepoznaju dijete koje trpi obiteljsko nasilje ili negiraju postojanje problema nasilja nad djecom, što rezultira izostankom pružanja potrebne pomoći zlostavljanom djetetu.

Življenje bez nasilja je vještina potrebna za društveno samoodržanje. Okretanje glave od okrutnog ponašanja roditelja nad djecom od svih članova društva, a posebno učitelja, koji su promicatelji znanja i vještina, imat će za posljedicu i dalje destruktivno ponašanje usmjereno prema drugim ljudima, društvenim dobrima, životinjama ili pak sebi samima.

Podaci dobiveni ovim ispitivanjem mogu biti korisna smjernica u aktivnostima vezanima uz prevenciju i intervenciju u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece. Rezultati ovog ispitivanja korisni su za unapređenje Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji i za izradu prijedloga dopuna zakona i Protokola o postupanju u slučaju nasilja u kojima bi se posebno naglasile vještine prepoznavanja obiteljskog nasilja.

LITERATURA

1. Buljan-Flander, G., Kocijan-Hercigonja, D. (2003): *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Marko M., Zagreb.
2. Hrabar, D. (2001): Zanemarivanje i zlostavljanje djece u obitelji - pravni aspekti. *Dijete i društvo, God 3, br.1-2*.
3. Killen, K. (2001): *Izdani. zlostavljana djeca su odgovornost svih nas*. Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
4. Milat, J. (2005): *Pedagogija-teorija osposobljavanja*. Školska knjiga, Zagreb.
5. Olweus, D. (1998): *Nasilništvo u školi: što znamo o nasilništvu i što možemo poduzeti*. Educa, Zagreb.
6. Radočaj, T. (2001): Stajalište Svjetske zdravstvene organizacije o zlostavljanju i zanemarivanju djece. *Dijete i društvo, God 3, br. 4*.
7. Sunko, E. (2005): Stavovi studenata učiteljskih i nastavničkih studija o nasilju, *Školski vjesnik, 54,(3-4): 349 – 366*.
8. Vranić, A., Karlović, A., Gabelica, D. (2002): Incidencija zlostavljanosti u djetinjstvu na uzorku studenata zagrebačkih fakulteta. *Suvremena psihologija, Vol 5, br. 1*.
9. Zloković, I. (1998): Povijesni i suvremeni aspekti problema zlostavljanja i zapuštanja djece. *Bjelovarski učitelj, God 7, br. 1*.
10. xxx (2004): Konvencija o pravima djeteta. *Dijete i društvo, God 6, br. 1*.
11. xxx (2004): Odgovori na Upitnik UN-a – pripremni materijali za Studiju o nasilju nad djecom Glavnog tajnika UN-a. *Dijete i društvo, God 6, br. 1*.
12. xxx (2004): Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima. *Dijete i društvo, God 6, br. 1*.
13. www.korakpokorak.hr
www.poslovniforum.hr
14. www.unicef.hr

UDC: 37. 015. 3/. 4

371.12

Professional article

Acceptend: 17. 10. 2006.

Confirmed: 24. 03. 2007.

**TEACHERS ESTIMATION ABOUT FREQUENCY OF DOMESTIC
VIOLENCE AND NEGLECTING OF CHILDREN IN
ELEMENTARY SCHOOL'S JUNIOR GRADES**

E. SUNKO (Split)

L. ŽIDIĆ (Split)

Šk. vjesn. 56 (2007.), 1-2

Summary: *By means of examination discussed in this paper, we wanted to determine teachers' estimation in recognizing the victims of domestic violence and neglected students. The examination was conducted at the end of the 2005, in the area of Split and some smaller towns from Split hinterland. The questionnaire was composed of five questions. The gathered data, on teacher's estimation about frequency of child abuse among their students, are compared with the results of international and national researches about frequency of domestic violence. The results of this research showed teacher's estimation about frequency of child abuse among their students (n = 1298). 7% of students were exposed to the domestic violence (0.54% physically, 3.57% emotionally, 0.23% sexually abused and 2.69% neglected children). In comparison to the world researches and those conducted in Croatia, the teachers' estimation is weaker about cases of child abuse as opposed to the earlier researches. The results of this examination showed that teachers were not recognizing abused and/or neglected children. Most of the teachers interviewed in this research believed that they were qualified enough to cope with the issue of domestic violence prevention.*

Key words: child abuse, neglecting, teachers, recognizing, qualifications
